

**ти
броиш**

**ВАЖНИТЕ НЕЩА ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА
ИЗБОРИ ЗА НАРОДНИ ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА
27.10.2024г.**

Кога започва изборния ден?	2
Как трябва да е оформено изборното помещение?	2
С какъв документ се гласува?	4
Кой може да гласува в конкретната секция?	5
Как се гласува с придружител?	7
Как се гласува?	7
Как приключва изборния ден?	10
Кой може да присъства в изборното помещение, когато се преброяват бюлетините?	10
Как се преброяват хартиените бюлетини?	11
Кои бюлетини са действителни?	12
Кои бюлетини са недействителни?	13
Как се преброяват преференциите?	14
Как се съставя съставя секционния протокол?	15
Копиране на протокола на СИК	16
Какво правя при нарушения?	17
Съвет	17
Чести проблеми, наблюдавани от Пазители на вота, в предходни избори:	17
Примери за нарушения на изборните правила:	18

Кога започва изборния ден?

Изборният ден започва в 7.00 часа.

Важно: На 27 октомври се сменя часът!

Как трябва да е оформено изборното помещение?

- Пред изборното помещение трябва да има информационно табло, на което има:
  - Образци на бюлетините за гласуване;
  - Всички писмени решения на СИК;
  - Телефоните за връзка и подаване на сигнали до РИК, районно управление на МВР и до дежурния районен прокурор;
  - Списъци с имената на кандидатите за народни представители, с изписани поредните им номера по съответната листа;
  - На образците за на бюлетини и на списъците с кандидатите не може да има никакви отбелязвания.
  - Указание, че може да се гласува са само със знак „X“ или „V“, поставени с химикал, пишещ със син цвят - за партия и коалиция и преференция за кандидат
  - Указателна табела, на която се изписва номерът на секцията и отдолу – административните адреси от населеното място, които обхваща секцията.

Пред секциите с машинно гласуване се поставя:

- указателна табела, че в секцията се гласува със специализирано устройство за машинно гласуване;
- табло с указания относно начина на гласуване с машината.

В секциите:

- Се обособява място/места за гласуване с хартиени бюлетини чрез поставяне на параван, който осигурява тайната на вота и нормалното протичане на гласуването;
- В паравана за гласуване се поставят маса, стол и химикалка, пишеща със син цвят; табло, на което с големи букви е указано, че избирателят може да изрази своя вот само със знак „X“ или „V“, поставени с химикалка, пишеща със син цвят; табло, на което са изписани имената и номерата в кръгче на кандидатите за народни представители;

- на масата пред членовете на СИК трябва да има прозрачна кутия за гласуване; при гласуване с хартия и машина кутиите са две.

В секциите, където се гласува и с машина:

- Машината за гласуване се поставя върху подходяща маса, която да осигурява нормална видимост (на нивото на погледа) на избирателя към екрана така, че да се осигури тайната на гласуването и гласуването на избиратели с увредено зрение или със затруднения в придвижването. В случай, че машината е поставена на ниска маса пред нея се поставя стол за избирателя.

Следва да се направи и следното:

- Да се тества устройството за видеонаблюдение и видеозаснемане;
- Да се поставят прозрачните избирателни кутии с надпис “Хартиени бюлетини” (ако се гласува само с хартиени бюлетини или с хартиени бюлетини и с машина) в близост до паравана, и с надпис “Бюлетини от машинно гласуване” (ако се гласува и с машина за гласуване) в близост до машината, и кутията за отрязъците с надпис „Отрязъци“, се поставят до мястото за поставяне на печат върху бюлетините. **Не трябва да се допуска смесването на видовете бюлетини.**

Печат на СИК:

- Председателят на СИК или определен с решение на комисията член разпечатва плика с печата на комисията. Печатът се маркира по уникален начин (като се наранява част от него на произволно място). За маркирането се съставя протокол – Приложение № 72-НС, който съдържа най-малко три отпечатъка от маркирания печат и се подписва от присъстващите членове на СИК.

Решения на СИК:

- В случай на спор, СИК заседава и взима писмени решения. Заседанията на СИК са законни, ако на тях присъстват повече от половината от състава им.

Брой на назначените членове на СИК	9	8	7	6	5
---	----------	----------	----------	----------	----------

Брой на присъстващите членове, осигуряващи кворум за провеждане на заседанията	5	5	4	4	3
---	----------	----------	----------	----------	----------

Заседанията на СИК се ръководят от председателя, а в негово отсъствие от заместник-председателя.

Решенията на комисията се вземат с мнозинство 2/3 от присъстващите членове.

Брой на присъстващите членове на СИК	9	8	7	6	5	4	3
Предложението се приема, ако за него са гласували „ЗА”	6	6	5	4	4	3	2

Решенията на комисията се приемат с поименно гласуване, което се отразява в протокола, като се вписват имената на членовете, гласували „ЗА“ и „ПРОТИВ“. Не се допуска гласуване „въздържал се“.

С какъв документ се гласува?

На територията на България

- Български граждани гласуват само с лична карта или личен зелен паспорт (само за родените до 31.12.1931 г. включително). Не се допуска гласуване с други лични документи – шофьорска книжка или задграничен паспорт.
- Ако личната карта е с изтекъл срок или избирателят заяви, че е изгубена, унищожена, открадната или в процес на издаване, той трябва да представи на СИК оригинално удостоверение за издаване на лични документи със снимка, издадено от съответното районно управление на МВР. След като избирателят гласува и се подпише в избирателния списък, членът на СИК отбелязва върху удостоверението „гласувал в избирателна секция №... на 27 октомври 2024 г.“ и удостоверението се връща на избирателя. В случай че избирателят не представи удостоверение, същият не се допуска до гласуване.
- С лична карта и ученическа книжка/студентска книжка, заверена за съответната учебна година/семестър или документ, удостоверяващ редовното обучение, гласуват ученици и студенти (редовно обучение),

включително курсанти, дипломанти, докторанти, специализанти. Те могат да гласуват в секция по избор в населеното място, където се обучават, когато то е различно от населеното място по постоянния им адрес.

Извън страната

- Извън страната се гласува с лична карта, паспорт, вкл. дипломатически, служебен, временен, моряшки, или военна карта (само за военнослужещи).
- НЕ СЕ ДОПУСКА гласуване със свидетелство за управление на МПС.
- Ако документа за самоличност е с изтекъл срок, той трябва да представи на СИК оригинално удостоверение за издаване на лични документи по чл. 263, ал. 2 ИК, издадено от ДКП. Удостоверението съдържа сканирана снимка на избирателя. След като избирателят гласува и се подпише в списъка за гласуване, членът на СИК отбелязва върху удостоверението „гласувал в избирателна секция №... на 27 октомври 2024 г.“ и удостоверението се връща на избирателя. В случай че избирателят не представи удостоверение по чл. 263, ал. 2 ИК, същият не се допуска до гласуване.

Кой може да гласува в конкретната секция?

- Избирател, който е вписан в Избирателния списък на съответната секция и който представи документ за гласуване.

Проверете дали избирателят е вписан в избирателния списък

Първо. Избирателят предава на член на СИК документа си за самоличност.

Второ. Членът на СИК проверява дали избирателят фигурира в избирателния списък, след което сравнява имената (собствено, бащино и фамилно) и постоянния адрес от личната карта/зеления паспорт с отпечатаните в избирателния списък БЕЗ ДА ГИ ЧЕТЕ НА ГЛАС.

Трето. Членът на СИК задължително вписва в избирателния списък ЕГН, вида и номера на документа за самоличност. НЕ ЧЕТЕ И НЕ ДИКТУВА НА ГЛАС.

Ако установи разлика между някое от имената на избирателя в документа за самоличност, съответно удостоверението за издаване на лични документи, и имената, вписани в избирателния списък (при съвпадане на постоянния адрес), членът на СИК записва имената от документа за самоличност в графата „Забележки“ на избирателния списък.

Ако избирателят не фигурира в избирателния списък и е вписан в списъка на заличените лица:

Първо. Задължително се проверява дали името му е вписано в Списъка на заличените лица.

Второ: Ако името на избирателя е вписано в Списъка на заличените лица, членът на СИК проверява причината за вписването в този списък.

- Ако срещу името на лицето е вписано “поставено под запрещение” (ПО), “изтърпява наказание “лишаване от свобода” (МП) или “лицето е включено по настоящ адрес” (НА), членът на СИК връща документа му за самоличност и го уведомява, че не може да гласува. Уведомява го, че може да гласува само ако представи удостоверение от общината или кметството, че основанието за включването му в списъка на заличените лица е отпаднало или не е налице.

Ако срещу името на лицето е вписано “удостоверение, че ще гласува на друго място” (УГДМ) или че е “заявил, че ще гласува в чужбина” (МВНР) той се допуска да гласува като попълни декларация по образец, че няма да гласува на друго място, без да е необходимо да представя удостоверение от общината. Зачиаването на името на избирателя от списъка на заличените лица и вписване на данните му в допълнителната страница на избирателния списък (под чертата) се извършва по предходния ред. В графа „Забележки“ на избирателния списък членът на СИК отбелязва основанието за вписване. Тези лица предават на СИК оригинала на удостоверението за гласуване на друго място, което се прилага към избирателния списък. След гласуване, избирателят се подписва в избирателния списък (под чертата).

Трето. Други случаи, когато лицето липсва от Избирателния списък:

- лица явили се в секцията по постоянния си адрес, които не фигурират в избирателния списък, но имат право да избират (*български граждани, навършили 18 г., които не са под запрещение и не изтърпяват наказание лишаване от свобода*) и не са вписани в Списъка на заличените лица.

- Лицата, които са се явили в секцията по постоянния си адрес и са вписани в списъка на заличените лица по т. 4.3 след представяне на удостоверение от общината или кметството по чл. 40 ИК – Приложение № 23-НС (отпаднало основание или не е налице основание за вписване в списъка на заличените лица), и на декларация по образец – Приложение № 85-НС, че не са гласували и няма да гласуват на друго място

- членовете на СИК, охраната на съответната секция и лицата по поддръжка на техническите устройства за машинно гласуване, които обслужват секция, различна от тази по постоянния им адрес, и само след като представят декларация по образец – Приложение № 22-НС, че не са гласували и няма да гласуват на друго място. В графа „Забележки“ на избирателния списък членът на СИК отбелязва основанието за вписване – „чл. 233 ИК“.

- избиратели с увредено зрение или затруднения в придвижването, които гласуват в избрана от тях секция или в секция, предназначена за тях на първия етаж (партер) в изборния район по постоянния им адрес.

Тези лица гласуват след представяне на декларация по образец, че не са гласували и няма да гласуват на друго място.

Вписват се в допълнителната страница на избирателния списък (под чертата) в изборния ден. В графа „Забележки“ на избирателния списък членът на СИК отбелязва основанието за вписване.

ВАЖНО! Документът за самоличност на избирателя се връща само след като гласува и пусне хартиената бюлетина в съответната избирателна кутия, а за секциите и с машинно гласуване - пусне бюлетината от машинното гласуване, върне смарт картата и положи подпис/и в избирателния списък!

Как се гласува с придружител?

Неграмотността не е основание за гласуване с придружител.

Избирател с увредено зрение или затруднение в придвижването, което не му позволява да извърши сам необходимите действия при гласуване, може да поиска и да посочи придружител, който да го подпомогне при гласуването.

Допускането на избирател да гласува с придружител е по преценка на председателя на СИК. ИЗБИРАТЕЛЯТ НЕ Е ДЛЪЖЕН ДА ПРЕДСТАВИ ДОКУМЕНТ ОТ ТЕЛК/НЕЛК. В случай, че представи документ с изтекъл срок, следва да се съобрази разпоредбата на чл. 101б, ал. 2 от Закона за здравето за удължаване на валидността на последното издадено експертно решение до издаване на ново експертно решение.

Член от комисията може да оспори решението на председателя. По оспорването СИК се произнася с решение и съставя протокол.

При гласуването СИК отбелязва в графа „Забележки“ на избирателния списък срещу името на избирателя трите имена и ЕГН на придружителя. Придружителят не се подписва в избирателния списък.

Не могат да бъдат придружители следните категории лица: член на СИК, представител на партия, коалиция, инициативен комитет, застъпник, наблюдател. Едно лице не може да бъде придружител на повече от двама избиратели.

Как се гласува?

НА ХАРТИЯ

- Член на СИК откъсва по една хартиена бюлетина от кочана, сгъва я по такъв начин, че горният ѝ край да опира в чертата под последното поле с квадратчето „Не подкрепям никого“, без да се закрива полето с номера на бюлетината в долния край и перфорацията над него, които остават видими, като местата за полагане на печатите от СИК остават от външната видима страна на бюлетината, след това сгъва още веднъж хартиената бюлетина по същия начин, като номерът на бюлетината и перфорацията в долния край остават видими, а положеният печат остава от външната страна на бюлетината. **Поставя печат на гърба на хартиената бюлетина** и я подава на избирателя.

Забранено е да се откъсват бюлетини от кочана предварително.

- Избирателят влиза в паравана за гласуване. Гласува се с поставяне знак „X“ или „V“, поставени с химикалка със син цвят. След това подава бюлетината на член на СИК, който поставя 2ри печат на обозначеното място, откъсва отрязъка с номера на бюлетината и го пуска в съответната непрозрачна кутия.
След гласуването, избирателят се подписва в избирателния списък и получава документа си за самоличност.
- Ако избирателят сгреша при попълването на бюлетината, той има право да поиска втора бюлетина, но само веднъж. На гърба на сгрешената бюлетина, без да се разгъва, се вписва „сгрешена“ и се поставя печата на комисията. Бюлетината се подписва от председателя, секретаря и член на комисията, след което се отделя настрана.

Показан или заснет вот, хартиени бюлетини с несъответстващ номер (недействителни бюлетини)

- Ако избирателят покаже своя вот, заснеме вота си или представи хартиена бюлетина с несъответстващ номер на номера в кочана, член на СИК обявява бюлетината за недействителна и отбелязва това обстоятелство в графа “Забележки”, тази бюлетина не се пуска в избирателната кутия. На избирателя не се дава втора хартиена бюлетина и не се допуска да гласува.

С МАШИНА

- В секциите, определени и за машинно гласуване, се гласува по избор с машина или хартия.

- Член на СИК подава на избирателя смарт карта с надпис „Избирател“ със златистия чип нагоре, като с тази карта не трябва да е гласувал предишният избирател.
- Избирателят поставя картата за гласуване в машината с чипа напред. Маркира своя вот на електронната бюлетина за всеки вид избор чрез натискане на екрана.
- **Да се обръща внимание на избирателите, че след гласуването за отделните видове избори машинните бюлетини се отпечатват едновременно и последователно свързани и избирателят трябва да ги вземе след звуковия сигнал на машината. След това ги разделя, сгъва всяка от тях и ги подава на СИК за поставяне на печат.**
- Когато избирателят изпитва затруднение с гласуването и не предприема действия по гласуване пред машината, член на СИК му оказва съдействие от не по-малко от 2 метра разстояние, без да има видимост върху екрана и без да влияе върху вота на избирателя и при запазване тайната на вота.
- Избирателят проверява във всяка бюлетина от машинно гласуване данните за своя избор, сгъва я с текста навътре и я подава на член на комисията, който поставя един печат върху гърба на бюлетината. Членът на СИК подава бюлетината от машинно гласуване на избирателя. Избирателят пуска бюлетините в избирателната кутия за машинно гласуване. Връща смарт картата с надпис „Избирател“, подписва се в избирателния списък в съответната графа и получава документа си за самоличност.
- В случаите, когато поради възникнали непреодолими външни обстоятелства машинното гласуване се окаже невъзможно, за което се съставя протокол за наличие на предпоставки по чл. 269 ИК, секционната избирателна комисия уведомява незабавно районната избирателна комисия, която уведомява Централната избирателна комисия и след съгласуване с нея взема решение за преминаване към гласуване само с хартиени бюлетини. Не са налице непреодолими външни обстоятелства в следните случаи:
  - смяна на хартиена ролка;
  - смяна на захранващ кабел;
  - смяна на батерия за резервно захранване;
  - смяна на параван (ограничител).

При преустановяване на електрозахранването работата на машината продължава чрез захранване от батерията.

Не се допуска отстраняване на повреди и замяна на части на машини за гласуване преустановили работа.

По време на изборния ден е забранена агитация. В изборното помещение не може да се носят обозначителни знаци на партии, коалиции и кандидати.

Как приключва изборния ден?

- Изборният ден приключва в 20.00 часа. Ако пред изборното помещение има гласоподаватели, които чакат да гласуват, изборния ден продължава но не по-късно от 21.00ч.
- След края на изборния ден председателят на секционната избирателна комисия обявява гласуването за приключило.
- След приключване на гласуването секционната избирателна комисия пуска финален отчет от машината и приключва работата на машината, съгласно инструкциите.
- Председателят на СИК включва устройството за видеонаблюдение, след което сканира QR кода от плика, съгласно предоставените инструкции. Устройството за видеонаблюдение се поставя върху масата, на която ще се извършва преброяването на бюлетините по начин, който осигурява видимост към всички действия на СИК.
- Неизползваните и сгрешените бюлетини се преброяват преди отваряне на избирателната кутия, опаковат се поотделно, запечатват се с хартиена лента и се отстраняват от масата за броене. Отрязъците с номерата от бюлетините и контролните разписки от машинното гласуване се опаковат поотделно и се запечатват с хартиена лента.

Кой може да присъства в изборното помещение, когато се преброяват бюлетините?

- кандидати за народни представители;
- застъпници на кандидатските листи по един за листите на всяка партия/коалиция/инициативен комитет;
- по един представител на партия и коалиция, регистрирали кандидати;
- по един представител или член на инициативен комитет, регистрирали кандидати;
- по един наблюдател от организация, регистрирана за наблюдение на изборите;
- по един регистриран анкетър от регистрирана социологическа агенция, който се легитимира с удостоверение, издадено от ЦИК;
- представители на средствата за масово осведомяване – по един от съответното средство за масово осведомяване.

- На присъстващите се осигурява пряка видимост при преброяването на гласовете. Преброяващият гласовете съобщава на висок глас резултатите, които установява.
- Присъстващите са длъжни да спазват реда в помещението, да спазват указанията на председателя на СИК и да не пречат или препятстват работата на СИК.

Как се преброяват хартиените бюлетини?

- Само членовете на СИК могат да преброяват гласовете.
- От масата са разчистват всички материали. Остават само кутиите с бюлетините.
- Преди да започне да преброява гласовете, СИК определя с решение кой от членовете ѝ ще има достъп до бюлетините и ще брой, кой ще вписва данните от преброяването на гласовете в черновата на протокола и в бланката чернова за преброяване на предпочитанията (преференциите), кой ще попълва протокола, кой ще опакова бюлетините и книгата и т.н.

Избирателната кутия се отваря.

След отваряне на избирателната кутия бюлетините се изваждат **една по една** от определения от СИК член на комисията, поставят се **с лицевата страна надолу на отделни купчини според вида избор**. Когато е включена втора избирателна кутия, тя се отваря и бюлетините се изваждат и преброяват **заедно** с бюлетините от първата. За отчитане на резултатите от всеки вид избор се предприемат следните действия в последователност:

1. Извършват се действия по преброяване на бюлетините.
2. Полученото число се вписва в черновата на протокола на СИК за съответния вид избор. След това се пристъпва към преброяване на броя на действителните и броя на недействителните гласове.
3. Действителните (I купчинка) и недействителните (II купчинка) гласове (бюлетини, извадени от избирателната кутия) се подреждат на две отделни купчинки според това в кое от квадратчетата за гласуване има поставен знак. Купчинките с действителни и с недействителни гласове се преброяват поотделно. Броят на недействителните гласове и броят на действителните гласове се вписват в черновата на протокола на СИК за съответния вид избор.
4. Действителните гласове се разделят на две купчинки – гласове, подадени за партии, коалиции и независими кандидати (I-ва купчинка), и гласове с отбелязване в квадратчето „Не подкрепям никого“ (II-ра купчинка). Преброяват се.

5. Недействителните бюлетини, върху които няма поставен знак в нито едно квадратче за гласуване (празна бюлетина), зачертани са всички листи, има поставен знак в повече от едно квадратче за гласуване (за партия, коалиция, независим кандидат или в квадратчето „Не подкрепя никого“), или не може да се установи еднозначно вотът на избирателя, се подреждат на отделна купчинка.

6. Бюлетините с действителни гласове, подадени за всяка от партиите и коалициите и независимите кандидати, се подреждат на отделни купчинки. Бюлетините от всяка купчинка се броят поотделно. Получените числа се вписват на съответния ред в протокола, графа „действителни гласове“ – срещу наименованието на съответната партия, коалиция или името на независимия кандидат.

Кои бюлетини са действителни?

- бюлетината е по установен образец;
- на гърба на бюлетината са положени два печата на съответната СИК;
- върху бюлетината вотът на избирателя е отбелязан със знак „X“ или „V“ с химикал, пишещ със син цвят, само в едно от квадратчетата за гласуване – за партия, коалиция, независим кандидат или в квадратчето „Не подкрепям никого“;
- знакът „X“ или „V“ не навлиза в квадратче за гласуване за друга листа;
- върху бюлетината няма вписани символи и знаци, като букви, цифри и други знаци.

Когато бюлетината има отклонения, дължащи се на дефекти и грешки при производството, или когато върху нея има механични увреждания или зацапвания, гласът се брои за действителен.

Когато бюлетината има отбелязване със знак „X“ или „V“ с химикал, пишещ със син цвят, само в квадратчето „Не подкрепям никого“ – гласът е действителен.

Когато в избирателната кутия бъде намерена бюлетина, отговаряща на изброените по-горе изисквания за действителност на гласа, но не е откъснат долният десен ъгъл с поредния номер на бюлетината в кочана, **гласът се брои за действителен**, ако номерът на бюлетината **съвпада** с някой от номерата в кочаните, от които са откъсвани бюлетините в тази избирателна секция.

По действителността и недействителността на вота трябва да се вземе писмено решение с поименно гласуване, в което да се опише поредният номер на бюлетината, както и трите имена на члена на комисията, който е отговарял за откъсване на отрязъците с фабричните номера от бюлетините.

Кои бюлетини са недействителни?

- бюлетината не е по установения образец;
- на гърба на бюлетината не се съдържат два броя печати на съответната СИК;
- в бюлетината има вписани символи, като букви, цифри и други знаци;
- върху квадратче или кръгче в бюлетината знакът „X“ или „V“ не е отбелязан с химикал, пишещ със син цвят;
- вотът на избирателя **не е отбелязан** със знак „X“ или „V“;
- върху бюлетината има отбелязване в повече от едно квадратче – на партия, коалиция, независим кандидат, или в квадратчето “Не подкрепям никого”, включително когато знакът, поставен от избирателя, засяга повече от едно квадратче за гласуване, така че не може да се определи еднозначно вотът на избирателя.

Когато в избирателната кутия бъде намерена бюлетина, отговаряща на изискванията за действителност на гласа, но не е откъснат долният десен ъгъл с поредния номер на бюлетината в кочана, **гласът се брой за недействителен**, ако номерът на бюлетината **не съвпада** с никой от номерата в кочаните, от които са откъсвани бюлетините в тази избирателна секция.

При заснет вот и показан вот СИК незабавно обявява бюлетината за недействителна и отбелязва това обстоятелство върху бюлетината и в графа „Забележки“ в избирателния списък.

ВАЖНО Е ДА СЕ ЗНАЕ ОТНОСНО ПРЕБРОЯВАНЕ НА ПРЕДПОЧИТАНИЯТА (ПРЕФЕРЕНЦИИТЕ):

- липсата на отбелязване за предпочитание (преференция) не прави гласа недействителен;
- предпочитанието (преференцията) е недействителна, когато има отбелязване със знак „X“ или „V“ с химикал, пишещ със син цвят, в повече от едно кръгче; приема се, че няма предпочитание и гласът се брой само за партията или коалицията;
- когато предпочитанието (преференцията) е отбелязана с друг цвят, различен от синия, то е недействително. В този случай е недействителен и гласът за листата (бюлетината);
- отбелязването на предпочитание (преференция), когато е гласувано за независим кандидат, не опорочава вота на избирателя. Гласът е действителен и се брой за отбелязаната листа за независим кандидат.

Как се преброяват преференциите?

1. След установяване броя на действителните гласове, подадени за всяка кандидатска листа в изборите, и вписването им в черновата на протокола на СИК с резултатите от гласуването, се пристъпва към преброяване на предпочитанията (преференциите) за всеки един от кандидатите на партиите и коалициите.

За целта се използват бланки-чернови за отразяване на резултатите от преброяването на предпочитанията (преференциите) съгласно приложението.

2. Преброяването на предпочитанията (преференциите) се извършва последователно по листи на партии и коалиции и по реда на отпечатването им в протокола на СИК. Председателят или член на СИК, определен с нейно решение, взема бюлетина от купчинката с действителни гласове за съответната партия или коалиция, показва я и обявява:

а) поредния номер на кандидата, за когото е отбелязано предпочитание (преференция) или

б) че няма отбелязано предпочитание (преференция) или

в) че е отбелязано предпочитание (преференция) в повече от едно кръгче със знак „X“ или „V“ с химикал, пишещ със син цвят.

3. Предпочитанията (преференциите) се преброяват върху бланка- чернова по т. 1. Бланката-чернова се изготвя за всяка партия и коалиция, включена в бюлетината, и съдържа толкова полета, колкото са кандидатите в съответната листа.

4. На първия ред на всяко от полетата се изписва поредният номер на кандидата в листата на съответната партия/коалиция. Всеки ред съдържа еднакви по големина квадратчета, в които може да се отпечата трицифрено число. Във всяко поле има квадратчета, в които последователно са отпечатани числата от 1 до 116 и един празен ред с квадратчета, в които няма отпечатани номера, съгласно приложението.

5. Броят на предпочитанията (преференциите) се отразява едновременно и независимо един от друг от двама членове на СИК (предложени в състава на комисията от различни партии и коалиции), определени с решение на комисията.

6. При наличието на предпочитание (преференция) членът на СИК, който държи бюлетината, оповестява на глас за кой кандидат е предпочитанието. Членът на СИК, който записва предпочитанията (преференциите) върху бланката-чернова, го отразява, като огражда (зачертава) първото число на първия ред, в полето на

съответния кандидат. При следващо предпочитание (преференция) за същия кандидат огражда (зачертава) второто число и продължава във възходящ ред, без да изпуска числа до изчерпване на предпочитанията (преференциите) за този кандидат.

Последното оградено (зачертано) число показва броя на получените от този кандидат предпочитания (преференции).

ПРИМЕР: При обявяване на първото предпочитание (преференция) за кандидат № 101 се огражда (зачертава) числото 1 в полето на този кандидат. При обявяване на второто предпочитание (преференция) за същия кандидат се огражда (зачертава) числото 2 и така нататък. Последното оградено (зачертано) число показва броя на преференциите, получени от този кандидат.

7. При липса на предпочитание (преференция) или при наличие на отбелязване в бюлетината знак „X“ или „V“ с химикал, пишещ със син цвят, в повече от едно кръгче, е налице действителен глас без предпочитание (преференция).

8. Броят на получените предпочитания (преференции) за всеки кандидат се вписва в т. 10 от черновата на протокола на СИК в клетката под номера на съответния кандидат.

9. Броят на бюлетините без предпочитание (преференция) се установява, като от броя на действителните гласове, подадени за листата на партията/коалицията, се изважда общия брой на предпочитанията (преференциите) за кандидатите на тази партия/коалиция. Полученото число се вписва в т. 10 от черновата на протокола на СИК в клетката под надписа „без преференции“.

В секциите, в които има машини за гласуване:

Броят на получените предпочитания (преференции) за всеки кандидат се вписва в т. 15 от черновата на протокола на СИК в клетката под номера на съответния кандидат.

Как се съставя съставя секционния протокол?

Първо се попълва черновата на протокол.

В секциите, в които се гласува с хартия - вписват се резултатите от преброяването на бюлетините.

За секциите, при които се гласува с хартия и има машини за гласуване, бюлетините се броят отделно като не се сумират.

ВАЖНО: КАКВО ПРАВИ СИК В ОСОБЕНИ СЛУЧАИ ИЛИ ПРИ НЕПРЕОДОЛИМИ ВЪНШНИ ОБСТОЯТЕЛСТВА, СВЪРЗАНИ С МАШИННОТО ГЛАСУВАНЕ?

1. когато машината за гласуване е преустановила работа или не е разпечатала протокол от машинното гласуване, но не е гласувано с хартиени бюлетини - СИК преброява бюлетините от дефектиралата машина за гласуване и попълва допълнително получения протокол.
2. когато е преустановено машинното гласуване и е гласувано с хартиени бюлетини: Секционната избирателна комисия преброява бюлетините и попълва протокола, след което извършва преброяване на хартиените бюлетини и попълва получения протокол.

Данните се пренасят върху беловата на протокола на СИК, след като се направи проверка на черновата и всички контроли са коректни и не дават грешки.

В края на протокола се отбелязват какви жалби или заявления са постъпвали до СИК и какви решения е взела СИК по тях. В протокола се описват всички жалби.

Всички членове на СИК са длъжни да подпишат протокола, като се отбелязва в колко часа е приключило попълването му.

Член на СИК няма право да откаже да подпише протокола. Член на СИК, неподписал протокола без уважителни причини, носи административно-наказателна отговорност.

Копиране на протокола на СИК

Копирането се извършва след попълване на всички данни в протокола и подписването му от всички членове на СИК и преди предаването на протокола в РИК.

Заверено копие от протокола се предоставя при поискване на: кандидатите, членовете на СИК, представителите на партии, коалиции и инициативни комитети – по един от партия, коалиция и инициативен комитет, застъпниците – по един за всяка кандидатска листа, наблюдателите – по един за всяка организация, регистрирана като наблюдател на изборите. Представя се и разпечатан екземпляр от протокола с машинното гласуване.

Председателят, заместник-председателят и секретарят на СИК подписват копията на протокола на всяка страница (лист), както и екземпляра от протокола с данните от машинното гласуване и полагат печата на комисията.

Какво правя при нарушения?

При нарушение, сигнализира се председателят на СИК, като СИК е длъжна да реагира веднага. Ако СИК не отстрани нарушението, подава се жалба в РИК / ЦИК. Защитникът на вота може да подаде сигнал през приложението или сайта на Ти Броиш.

Съвет

Използвайте контролните листи, които са в края на Методическите указания, одобрени от ЦИК. Те съдържат информация за най-важните стъпки и изисквания.

Чести проблеми, наблюдавани от Пазители на вота, в предходни избори:

С оглед поредните парламентарни избори, бихме искали да споделим практика, натрупала се с времето:

1. През цялото време след приключване на изборния ден до завършване на беловата на протокола и затваряне на чувалите с бюлетини следва да се следи за включено и работещо видеонаблюдение.
2. Ако машината спира или има каквито и да е проблеми с нея, членовете на СИК да викат техници и да не оставят секцията с неработещи машини. Засичане на използваната от машината хартия НЕ е повреда. Може да се случва много често през деня, особено в натоварени секции. Ако машината прегрее, трябва малко време, за да влезе обратно в работен режим.
3. Следва да се организира добре процесът за поставяне на печат на бюлетините от машина.
4. Следва да се броят внимателно преференциите на ППДБ - от купчинката до беловата и предаване в РИК.
5. Следва да се набляга на думата “паравани”, а не на “тъмни стаи” за гласуване с хартиени бюлетини.
6. Да се изгради стратегия в зависимост от мястото на секцията - ако има съмнения за контролиран вот, да се предприемат подходящи мерки за недопускане на струпване в или пред изборната секция. Ако са в центровете на областните градове, София и т.н., да иска оптимизация на процеса и да се гласува бързо без опашки. Съгласно изискванията на закона в изборното помещение (паравана или пред машината) се допуска по 1 гласоподавател - това означава, че може в секцията да гласуват едновременно 1 гласоподавател на хартия и 1 на машина.

7. Удобно е членовете на СИК да си носят таблет или лаптоп и да проверяват протоколите в сайта на ЦИК за контролите.
8. В някои райони определена категория организации се опитват да вкарат повече свои представители отколкото е позволено или нямат нужните пълномощни. Следва да се проверява всяко от лицата, извън членовете на СИК, които присъстват в изборното помещение.
9. Има места където е трудно да разпознаеш гласуващия поради специфичното облекло (забрадки например) или повторението на едно и също име 3-5 пъти в списъка. В този случай членовете на СИК следва да подхождат с повишено внимание.
10. В секционната комисия задължително се говори САМО на български!! При нарушение се подава сигнал!
11. При проблем с машинна бюлетина се пише констативен протокол, в който се отбелязва това. Това не се отбелязва във финалния протокол.
12. Неграмотността НЕ Е повод за гласуване с придружител.
13. Следва да се внимава за пореден номер на хартиената бюлетина.
14. Много е важно да не се допусне изнасяне на бюлетина извън секцията.
15. Следва да се сложи до машината и до паравана списък с кандидатите, за да могат при нужда избирателите да видят пак номера и преференцията.
16. Не следва да се допуска наличието на химикалки на масата по време на броене на бюлетините, за да не може да се направят невалидни.

При организирано наблюдение на видеоизлъчването в реално време, при проблеми да се сигнализира през приложението Ти Броиш като се описва точно какъв е проблемът.

Примери за нарушения на изборните правила:

Незаконна реклама и агитация в изборния ден

Възможни нарушения
Агитационни материали в близост до избирателна секция (на по-малко от 50 метра от входа на сградата, в която има избирателна секция)
Застъпници или други представители, както и кандидати на политически сили, стоящи в непосредствена близост или агитиращи пред избирателната секция
Пропагандни внушения по местните радио и телевизионни станции, присъствие на кандидати около и във секциите

пропагандни внушения, излъчени в национален ефир
Обозначителни знаци и номера на политически партии или коалиции, носени от застъпници или политици в избирателната секция
Разпространение на писмени материали в подкрепа на кандидати
Агитация по домовете на избирателите в изборния ден
Агитация на чужд език
Материали, призоваващи за гласуване в подкрепа на определена листа, публикувани в местни, регионални или национални вестници

Купуване на гласове

Възможни нарушения
Раздаване на пари пред избирателната секция или в близост до нея
Предлагане на пари на избирателите, които влизат в избирателната секция
Раздаване на храна или други продукти срещу гласуване
Сигнали за конкретни суми, предлагани за гласуване
Изплащане на дълго забавени заплати или други възнаграждения
Опрощаване на дългове на избиратели срещу гласуване
Оповестяване на „тарифи“ за гласуване
Обявяване на намаления, промоции и др. срещу гласуване
Обявяване на готовност за продаване на гласове

Контролиран вот

Възможни нарушения
Заплахи за физическа саморазправа с опоненти или избиратели
Заплахи с уволнение и други финансови санкции
Присъствие в близост до избирателната секция на лица, които наблюдават поведението на избирателите
Групово гласуване на лица, които очевидно не са роднини или близки помежду си
Раздаване на бюлетини в близост до избирателната секция

Превоз на групи от избиратели до изборните секции
Заснемане на гласуването от гласувачия или друго лице
Събиране на лични карти на избиратели
Разпитване на избирателите, които са упражнили правото си на глас за кого са гласували (без анкетъорите на оторизираните социологически агенции)
Установяване на прекомерно висок брой на недействителни бюлетини (при хартиено гласуване)
Изнасяне на бюлетини от избирателната секция (при хартиено гласуване)
Съставяне/ използване на списъци с данни на избирателите

В тези случаи трябва да пуснете сигнал до „Ти броиш“ и при необходимост до МВР.